IMPACTUL PROCESELOR MIGRAȚIONALE ASUPRA PIEȚII FORȚEI DE MUNCĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA¹

THE IMPACT OF MIGRATION PROCESSES ON THE LABOR MARKET IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

DOI: <https://doi.org/10.53783/18572294.21.186.10>

CZU: 314.15:331.5(478)

**Valentina COTELNIC, cercetător științific,
Institutul Național de Cercetări Economice
vcotelnic@gmail.com**

Rezumat

Transformările economice din ultimii ani au produs modificări în structura socială, precum și schimbări demografice profunde, care au contribuit la îmbătrânirea demografică și scăderea populației în vârstă aptă de muncă. Schimbările în structura populației, precum și migrația au determinat reducerea populației ocupate concomitent cu modificări și în structura ocupării forței de muncă. Studiul relevă că situația social-economică din țară, funcționalitatea imperfectă a pieței muncii, imposibilitatea de a fi angajat cu un salariu decent determină populația să ia calea migrației de muncă, care pentru mulți a devenit nu o alegere, ci o necesitate. Totodată, volumul transferurilor de valută în favoarea persoanelor fizice, pentru multe gospodării reprezintă unicul venit. Toate cele menționate sunt actuale și reprezintă obiectivul prezentei cercetări. Cercetarea a fost efectuată prin utilizarea metodelor de analiză comparativă, cu vizualizare grafică. În baza rezultatelor cercetării au fost elaborate unele concluzii și recomandări de promovare a unui sistem de măsuri menite să reducă migrația forței de muncă, prin aplicarea programelor de dezvoltare socioeconomice durabile, care vor contribui la crearea noilor locuri de muncă.

Cuvinte-cheie: populația, procesele demografice, forța de muncă, piața muncii, migrația, remitențe.

Summary

Economic transformations in recent years have produced changes in the social structure, as well as profound demographic changes, which have contributed to demographic aging and declining working age populations. Changes in the structure of the population, accompanied by migration have led to a reduction in the number of people employed, as well as to changes in the structure of employment. The study reveals that the socio-economic situation in the country, the imperfect evolution of the labor market, the difficulty of securing a decent paying job, have put a significant part of the population on the path of labor migration, which for many has become a necessity rather than a choice. At the same time, the remittances transferred in favor of individuals have become the only source of income for many households. All the above issues are current and, therefore, represent the topic of this research. The research was performed using comparative analysis methods, aided by graphs. Based on the results of this research, certain conclusions and recommendations were developed in order to promote a system of measures aimed at reducing labor migration, by applying sustainable socioeconomic development programs, which would contribute to the creation of new jobs.

Keywords: population, demographic processes, labor force, labor market, migration, remittances.

¹ Articolul a fost elaborat în cadrul programului de stat (2020-2023) 20.80009.0807.21 „Migrația, schimbări demografice și politici de stabilizare a situației” finanțat prin intermediul ANCD

În ultimele decenii, în Republica Moldova procesele demografice, economice și sociale s-au dezvoltat instabil, populația a avut o tendință de îmbătrânire demografică, ceea ce a condus la schimbarea raportului de vârste a populației ocupate pe piața muncii, la scăderea nivelului de activitate economică și de ocupare a forței de muncă, a raportului de dependență economică, precum și de alți factori demografici și ocupaționali, cum ar fi migrația populației atât spre zonele urbane, cât și în străinătate. Migrația, în special a forței de muncă, a cuprins Republica Moldova, devenind o trăsătură relevantă a proceselor social economice actuale. Fenomenul migrației forței de muncă are implicații sociale, economice și demografice profunde atât la nivel național, cât și internațional.

Astăzi, cu acest component important al declinului demografic se confruntă multe țări ale lumii, inclusiv Republica Moldova. Procesele respective au avut un impact negativ asupra evoluției capitalului uman, fiind cel mai valoros bun al unei națiuni care influențează strategiile și politicile la nivel local, regional sau național.

Cele menționate demonstrează că viitorul demografic al Republicii Moldova este foarte nefavorabil și provoacă îngrijorare, iar cauzele principale sunt scăderea natalității, îmbătrânirea populației și, nu în ultimul rând, emigrația masivă. Asupra scăderii natalității și fertilității a avut un impact puternic negativ așa factor cum ar fi exodul migrațional.

Numărul total al populației unei țări este format din trei forțe majore: natalitatea, mortalitatea și procesul migrațional. Indicatorul principal care influențează în mod direct asupra efectivului populației, structurii și întregului proces de reproducere îl constituie natalitatea [1].

Migrația internațională a forței de muncă poate fi considerată drept un factor important de depășire a dezechilibrelor de pe piața forței de muncă atât pentru țările de origine, cât și pentru țările de destinație. În ultimii ani, acest proces a luat o amploare și se extinde practic în toate țările lumii, fiind influențată de procesele de globalizare, care reprezintă o etapă modernă de internaționalizare a activității economice. Dependența societății din Republica Moldova față de migrația forței de muncă, ca mijloc de ocupare, și remitențe, ca venituri, determină un grad înalt de deschidere spre exterior a economiei și, respectiv, vulnerabilitate crescută a pieței muncii în fața mediului extern instabil.

Migrația, în special a forței de muncă, a cuprins Republica Moldova, devenind o trăsătură relevantă a societății, influențând semnificativ dezvoltarea și funcționalitatea pieței muncii autohtone. Intensitatea proceselor migraționale depinde de forța factorilor de atracție și respingere, care preponderent sunt de caracter economic și social.

În contextul celor menționate, trebuie remarcat că oferta forței de muncă este modelată de un cadru contextual demografic, care include populația în vârstă aptă de muncă. Deoarece procesul de migrare este dominat de o populație activă din punct de vedere economic, migrația este unul dintre principalii factori care au o influență directă asupra indicatorilor cantitativi și celor calitativi ai forței de muncă, inclusiv și asupra structurii pe grupe de vârstă, fapt ce denaturează piața forței de muncă atât locală, cât și națională.

Migrația internațională în scop de muncă influențează semnificativ dezvoltarea și funcționalitatea pieței muncii din țară, iar pentru a observa impactul fenomenului este deosebit de importantă analiza situației prin prisma indicatorilor specifici domeniului.

Potrivit datelor Biroului Național de Statistică², **numărul populației cu reședința obișnuită** în Republica Moldova **la 1 ianuarie 2020** a constituit 2640,4 mii persoane, în scădere cu 45,7 mii persoane sau cu 1,7 % față de aceeași perioadă a anului 2019 și cu 228,7 mii persoane (sau cu 8,0%) în ultimii 7 ani, adică cu 1,14 ori anual (01.01.2014-01.01.2020), ceea ce confirmă o tendință clară de micșorare a populației de la ultimul recensământ al populației și locuințelor (anul 2014) și până în prezent. Această scădere a fost cauzată atât de sporul natural, cât și de sporul migratoriu negativ al populației. În ultimii cinci ani, rata de creștere anuală a fost negativă, constituind circa -1,8% anual³.

Sporul negativ al populației a fost provocat de natalitatea scăzută și mortalitatea avansată, precum și de procesul migrator extern intensiv.

O populație care se află în procesul de scădere naturală și într-o îmbătrânire demografică accelerată, practic nu își mai poate găsi resurse interne de redresare și stabilizare a situației.

Procesele demografice au condiționat nu doar reducerea numărului populației, dar și îmbătrânirea acesteia, determinată de efectele tranziției demografice. Creșterea ponderii populației vârstnice în populația totală determină fenomenul de îmbătrânire demografică a populației, care, la începutul anului 2020, a înregistrat un nivel de 21,8% în condițiile în care nivelul de 12% se consideră deja prag-limită de îmbătrânire demografică, ceea ce generează o serie de consecințe economice și bugetare, punând presiune asupra sistemului de pensii și limitează forța disponibilă de muncă și competitivitatea țării pe termen lung [2].

Modificările în numărul populației cu reședința obișnuită și în structura pe sexe, comparativ cu anul precedent, sunt prezentate în *Tabelul 1*.

Tabelul. 1 Numărul populației cu reședință obișnuită la începutul anilor 2019 și 2020, pe sexe, mii persoane

	Numărul populației la 01.01.2019	Numărul populației la 01.01.2020	Diferența 2020 față de 2019	Inclusiv, spor natural	cauzate de spor mi- gratoriu	2020 în % față de 2019
Total, inclusiv:	2686,1	2640,4	-45,7	-4,4	-41,3	98,3
masculin	1282,8	1269,2	-13,6	-2,9	-22,8	98,9
feminin	1403,3	1371,3	-32,1	-1,5	-18,5	97,9

Sursa: BNS, <https://statbank.statistica.md/>

² http://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice_

³ <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6416>

Ca și în anii precedenți, scăderea numărului populației în anul 2019 a fost influențată în mare parte de migrația netă, care rămâne în continuare negativă (-41,3mii persoane – estimări provizorii). Deși sporul natural în anul 2019 (-4,4 mii persoane) practic s-a dublat față de anul precedent (-2,5), rămânând în continuare negativ, influența acestui indicator la descreșterea populației este nesemnificativă (Fig.1).

Fig. 1. Componentele creșterii populației cu reședință obișnuită, anii 2015-2019* (date provizorii)

Sursa: BNS <https://statistica.gov.md>

În structura pe grupe de vârstă a populației cu reședință obișnuită, la 01.01.2020 grupa de vârstă 15-64 ani avea un efectiv de 1769,4 mii persoane, sau o pondere de 67,0% din populația totală, fiind într-o ușoară scădere cu 0,6 puncte procentuale față de același moment de referință în anul 2019, când a înregistrat o pondere de 67,6%. Tot în scădere, cu 2,5% față de anul precedent, este ponderea populației sub vârsta aptă de muncă (0-14 ani), aceasta constituind 18,5% din total populație (sau 489,4 mii persoane). Cea mai mare pondere de 8,2% au avut-o persoanele din grupa de vârstă de 30-34 ani, fiind într-o ușoară scădere comparativ cu anul precedent (8,3% la începutul anului 2019), apoi fiind urmată de grupa de vârstă 35-39 ani cu o pondere de 7,4%. Însă, din toate grupele de vârstă tinere și mature, grupa de vârstă 15-19 ani a înregistrat ponderea cea mai mică (5,2%), ca și în anul precedent. Totodată, populația peste vârsta aptă de muncă (65 ani și peste) a înregistrat un număr de 381,6 mii persoane, fiind în creștere cu 3,3% față de anul 2019 [3].

Potrivit Raportului pe Țară 2020, elaborat de UNFPA⁴–Republica Moldova ar urma să aibă în jur de 2,4 milioane de locuitori până în 2035, estimează raportul ONU la tema îndeplinirii obiectivelor de dezvoltare durabilă. Aceștia susțin că femeile trăiesc mai mult ca bărbații, dar în cazul lor nivelul de sărăcie este mult mai mare. Reprezentanții UNFPA în Moldova constată, în același timp, o creștere a speranței de viață în țară cu 1,6 ani, cea ce este o evoluție pozitivă. Mai mult, reprezentanții Fondului Națiunilor Unite pentru Populație (UNFPA) susțin că țara noastră se află în top 10 state europene din regiune care se confruntă cu un exod masiv al populației, rata emigrării populației active în Republica Moldova este de 40%, în categoria de vârstă

⁴ Analiza comună de țară a ONU pentru Republica Moldova 2020 (UNFPA).

(20-29 ani), ceea ce o plasează printre primele țări de pe continentul european la capitolul reducerii populației. Specialiștii prognozează că rata de emigrare va continua să crească și în următoarea perioadă din cauza problemelor socioeconomice din țară.

O altă problemă demografică este scăderea ratei de fertilitate, care este mai mare decât media UE. Potrivit ultimelor date din sondaje, Republica Moldova înregistrează o fertilizare destul de redusă, întrucât deciziile privind formarea unei familii sunt luate în conformitate cu oportunitățile socioeconomice prezente, se mai arată în Raportul pe țară.

Prin urmare, procesele demografice și fluxurile migraționale, contribuind la modificarea numărului și structurii populației, au impact și asupra dezvoltării pieței forței de muncă, inclusiv asupra schimbării structurii populației ocupate și calității acesteia. Totodată, după creșterea modestă de la sfârșitul anului precedent, pe tot parcursul anului 2020 practic a scăzut activitatea economică exacerbată de pandemie.

Astfel, conform datelor AFM, populația economic activă este caracterizată de o intensitate destul de mică, în anul 2020 a constituit 867,3 mii persoane⁵, fiind în descreștere cu 5,7% față de anul 2019 (919,3 mii). Rata de participare la forța de muncă a populației de 15 ani și peste, calculată în baza populației cu reședință obișnuită, a atins valoarea de 40,3%, fiind în scădere în raport cu anul precedent cu 2,0p.p. Acest indicator a atins valori mai înalte în rândul populației masculine (45,1%), în comparație cu cea feminină (36,1%), la fel și în mediul urban (46,5%) în comparație cu cel rural (36,3%).⁶ Cea mai joasă rată de activitate a fost înregistrată printre tineri, respectiv în cazul tinerilor în vârstă de 15-29 ani a fost de 31,4%, iar în grupa de vârstă 15- 64 ani - 47,6%. Valoarea acestui indicator pentru populația în vârstă de muncă conform legislației naționale (16-59 ani pentru femei și 16-63 ani pentru bărbați) a fost de 50,7% [4].

Ca și în cazul populației economic active, **populația ocupată** a înregistrat o descreștere față de anul 2019 cu 4,4%, constituind 834,2 mii persoane, în 2019 (872,4 mii). Numărul populației ocupate a scăzut la cel mai jos nivel din ultimii cinci ani. Pandemia a lovit economia țării ce deja era în declin. După încheierea carantinei din anul 2020, economia a început treptat să-și revină, dar majoritatea indicatorilor pe termen scurt rămân negativi și în prezent. Reduse au fost și valorile indicatorilor care caracterizează piața forței de muncă din țară, ceea ce se observă din datele *Tabelului 2*.

⁵ În anul 2019 au fost realizate o serie de modificări în metodologia Anchetei Forței de Muncă: includerea în cadrul persoanelor ocupate doar a celor care desfășoară activități de producere a bunurilor sau de prestare a serviciilor pentru plată sau profit și neinclusiunea persoanelor ocupate în gospodăria auxiliară (de pe lângă casă) cu producerea produselor agricole pentru consumul propriu al gospodăriei; utilizarea numărului populației cu reședință obișnuită (locul în care persoana a trăit preponderent în ultimele 12 luni indiferent de absențele temporare) în locul celei stabile; un nou eșantion de gospodărie casnică și o nouă schemă de rotație. Aceste modificări determină datele din 2019 și cele până în anul 2018, inclusiv, cu privire la forța de muncă să nu fie deplin comparabile.

⁶ http://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__03%20FM__03%20MUN2019_

Tabelul 2. Evoluția indicatorilor determinanți de activitate, ocupare și șomaj a persoanelor în vârstă aptă de muncă în anii 2016 – 2020.

	2016	2017	2018	2019	2020
Forța de muncă (populația activă), mii persoane	1035,3	999,7	1018,1	919,3	867,3
Populația ocupată, mii persoane	993,7	960,8	988,5	872,4	834,2
Șomeri BIM	41,6	38,9	29,6	46,9	33,1
Rata de participare la forța de muncă %	44,8	44,1	45,9	42,3	40,3
Rata de ocupare %	43,0	42,4	44,5	40,1	38,8
Rata șomajului, %	4,0	3,9	2,9	5,1	3,8

Sursa: BNS, www.statistica.md

În perioada anilor 2016-2020, cererea forței de muncă, estimată prin rata de ocupare a populației, a scăzut gradual în ultimii doi ani (de la 40,1 la 38,8%), fiind departe de atingerea țintei majore (43,2%) stabilite pentru acest indicator de către Strategia Națională privind Ocuparea Forței de Muncă pentru anii 2017-2021⁷. Rata de ocupare care măsoară gradul de ocupare al persoanelor în vârstă aptă de muncă reflectă și capacitatea pieței muncii de absorbție a forței de muncă. Concomitent, s-a diminuat și populația activă, care a constituit 867,3 mii persoane, fiind în descreștere cu 5,7% față de anul 2019 (919,3 mii).

Numărul și rata șomajului, estimat conform definiției BIM, a fost de 33,1 mii, fiind în descreștere față de nivelul anului 2019 (46,9 mii). Șomajul a afectat într-o proporție mai mare bărbații, care au constituit 59,5% din total șomeri și persoanele din mediul rural – 53,2%. Rata șomajului la nivel de țară a constituit 3,8%, fiind în descreștere cu 1,3 p.p. față de anul precedent (5,1%). Rata șomajului la bărbați a fost de 4,3%, iar la femei – de 3,2%. Din punctul de vedere al distribuției șomajului între cele două medii, numărul șomerilor din mediul urban este de 4,5%, cea din mediul rural 3,3%, cu o diferență fiind de 1,2 p.p. În anul 2020, cea mai înaltă rată, de 10,9%, a fost înregistrată la tinerii de 15-24 ani, valoarea acestui indicator a înregistrat disparități importante atât pe sexe (12,3% pentru femei și 9,9% pentru bărbați), cât și pe medii de reședință (14,6% la orașe și 7,0% la sate). În categoria de vârstă 15-29 ani acest indicator a avut valoarea de 6,2%, valorile indicatorului dat fiind mai mic cu 0,8 p.p. decât ținta majoră estimată pentru anul respectiv (7%) de către Strategia Națională privind Ocuparea Forței de Muncă pentru anii 2017-2021[5].

Nivelul scăzut al ratei șomajului reflectă capacitatea de a echilibra cererea cu oferta de muncă, evident pe fondul unei economii consolidate, care are capacitatea de a oferi locuri de muncă durabile și de a absorbi forța de muncă existentă.

⁷ Pentru anul 2020 ținta stabilită a ratei de ocupare a populației a fost de 43,2%. Tabelul 2 din Anexa 1 la Strategia națională privind ocuparea forței de muncă pentru anii 2017-2021, Hotărârea Guvernului 1473 din 30.12.2016, p. 34. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=369765>.

Potrivit Anchetei Forței de Muncă, a crescut numărul populației **în afara forței de muncă** de 15 ani și peste, care în anul 2020 a constituit 1283,6 mii persoane sau 59,7% din totalul populației de aceeași categorie de vârstă, fiind în creștere cu 2,2% față de anul 2019 (1255,9 mii și, respectiv, 57,7% din totalul populației). Printre factorii care au generat această creștere a populației inactive se numără îmbătrânirea populației și migrația internațională a forței de muncă.

Tabelul 3. Evoluția populației în afara forței de muncă și tinerii din grupul NEET, anii 2016-2020

	2016	2017	2018	2019	2020
Populația în afara forței de muncă, mii pers.	1277,9	1267,6	1202,1	1255,9	1283,6
Persoane plecate peste hotare la lucru mai puțin de 1 an, mii pers.	128,8	140,6	147,4	105,9	90,4
În % față de Populația în afara forței de muncă	10,1	11,1	2,3	8,4	7,0
Persoane ce intenționează să plece la lucru peste hotare/au deja un loc de muncă peste hotare, mii pers.	133,2	162,2	144,3	140,6	151,1
În % față de Populația în afara forței de muncă	10,4	12,8	12,0	11,2	11,8
Tineri din grupul NEET**mii pers.	216,4	151,8	127,1	135,0	120,9
Tineri ce intenționează să plece la lucru peste hotare/au deja un loc de muncă peste hotare, mii pers.	44,4	53,0	39,1	34,3	34,6
În % față de Tineri din grupul NEET	20,5	34,9	30,8	25,4	28,6

Sursa: BNS www.statistica.md

În cadrul populației inactive, cea mai mare pondere, conform datelor statistice (www.statistica.gov.md), peste 45,2% revine categoriei de *pensionari*. Aceștia sunt urmași de grupa **elevilor și studenților** (13,1%) și grupa **persoanelor care îngrijesc de familie** (*persoanele casnice*) (13,0%).

Pe fundalul schimbărilor semnificative în domeniul ocupației, se înregistrează o tendință considerabilă de creștere a fluxului migrațional de muncă. Transformările profunde al sistemului politico-social din Republica Moldova, dreptul la libera circulație a cetățenilor, cât și declinul economic de trai scăzut al populației, inclusiv sărăcia și șomajul, care au generat exodul masiv al fluxului migrațional. Fenomenul migrației forței de muncă are implicații sociale, economice și demografice profunde, pozitive și negative, atât la nivel național, cât și internațional, contribuind la atenuarea șomajului, creșterea veniturilor gospodăriilor a căror membri lucrează peste hotare, precum și la ameliorarea condițiilor de trai.

La moment, în Republica Moldova lipsește informația deplină și corectă privind fluxul migrațional, ceea ce frânează evaluarea impactului migrației, datele disponibile cu privire la numărul emigranților au fost calculate de BNS în conformitate cu criteriile europene. Subliniem însă că numărul migraților la muncă, estimat de Biroul

Național de Statistică, se referă doar la acei migrați care se aflau peste hotare și care erau membri ai unor gospodării din Republica Moldova și nu include numărul persoanelor care au emigrat la muncă peste hotare, iar ulterior s-au stabilit acolo definitiv cu familia.

Potrivit datelor disponibile de la BNS, în rândul persoanelor inactive se mai regăsesc persoanele care nu lucrează și nu caută un loc de muncă în Moldova, precum și cei care deja au un loc de muncă peste hotare sau care planifică să lucreze peste hotare (11,8% comparativ cu 11,2% în 2019). Un alt grup de populație inactivă reprezintă persoanele (declarat de gospodării) ca fiind **plecate peste hotare la lucru sau în căutare de lucru pentru o perioadă mai mică de un an** (7,0% sau 90,4 mii), numărul celor din urmă fiind în descreștere cu 14,6% față de anul 2019 (respectiv, 8,4% sau 105,8 mii). Persoanele plecate peste hotare la lucru sau în căutare de lucru predomină în rândul bărbaților (19,8% și, respectiv, 11,8% la bărbați față de 5,7% și, respectiv, 3,4% la femei), iar activitățile de îngrijire de familie sunt mai mult caracteristice femeilor (21,9% comparativ cu 1,2% pentru bărbați)⁸.

Conform datelor AFM, numărul tinerilor NEET care intenționau să plece la lucru peste hotare/au deja un loc de muncă peste hotare în 2020 a constituit 34,6mii de persoane, sau cu 9,8mii mai puțin față de anul 2016,(44,4mii), ce constituie 28,6% și respectiv 20,5% din **populația în afara forței de muncă**. Pe parcursul anilor 2016-2020, numărul migraților la lucru peste hotare a oscilat, înregistrând o creștere constantă în 2016 – 2018 (128,8 și respectiv 147,4mii persoane) cu 18,6 mii persoane, iar către anul 2020 s-a înregistrat o scădere cu 33,4 mii persoane. Astfel, volumul migrației este determinat de lipsa oportunităților de ocupare, îndeosebi în mediul rural, care este rezultatul unei slabe dezvoltări a micilor inițiative antreprenoriale.

Dacă vom analiza migrația populației în profil teritorial, atunci putem constata că în anul 2020 ponderea cea mai mare de emigranți le revine celor stabiliți cu traiul în zona de Centru (35,4 mii), fiind urmați de cei din zonele de Nord și Sud a republicii, pe când din municipiul Chișinău au emigrat 11,8mii persoane din totalul persoanelor aflate peste hotare mai puțin de 1 an la lucru sau în căutarea unui loc de muncă.

Tabelul 4. Populația în afara forței de muncă în vârstă de 15 ani și peste, pe zone, după relația cu piața forței de muncă în anul 2020.

	Total	Mun. Chișinău	Nord	Centru	Sud
Populația în afara forței de muncă	1283,6	246,4	347,0	415,7	274,5
Persoane aflate peste hotare mai puțin de 1 an la lucru sau în căutare de lucru	90,4	11,8	21,7	35,4	21,5
În % față de populația în afara forței de muncă	7,0%	4,8	6,2	9,0	8,5

Sursa: BNS www.statistica.gov.md/

⁸ http://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__03%20FM__03%20MUN2019_

Analiza proceselor migraționiste a forței de muncă se justifică prin apartenența migranților la populația aptă de muncă, însă neangajată în Republica Moldova, reprezentând o pierdere semnificativă pentru piața muncii națională. Migrația face parte din cei mai importanți factori care conduc la reducerea activității de muncă și sporirea inactivității. Deși la început motivele principale de plecare la muncă peste hotare au fost, deopotrivă, lipsa locurilor de muncă atractive în țară și salariile mici, sporirea oportunităților de angajare în câmpul muncii în Moldova, cu regret, nici în perioada curentă situația pe piața muncii nu a determinat o creștere semnificativă a ocupării și reducere a migrării. **În Republica Moldova**, factorul determinat al migrației în scop de muncă este unul economic, care, la rândul său, cumulează o serie de factori, unul dintre principalii factori al migrației în scop de muncă fiind nivelul scăzut de salarizare [6].

Altfel spus, *costul relativ mic al forței de muncă în orașele mici și în localitățile rurale* în comparație cu alte țări din regiune constituie unul din factorii stimulatori pentru emigrarea în afară țării, având scopul supraviețuirea populației, prevenirea și diminuarea sărăciei, inclusiv în rândul populației ocupate.

În anul 2020, salariul pe care-l putea obține un salariat în Republica Moldova a fost de 8107,5 lei/470 dolari SUA, ce este de 1,5 ori mai puțin decât cel din Rusia (708 dolari), cu 1,04ori mai puțin decât cel din Belarus (490 dolari) și doar față de Ucraina este în creștere de 0,9 ori (437 dolari), pe când salariul mediu brut în țările UE în anul 2020 a constituit: în România-1075- EU, Germania-4035 EU, Marea Britanie -3131EU, Franța -3097EU, Italia - 2442EU, Grecia-1060EU, Lituania - 885EU. Salariul mediu în Țările Baltice a constituit mai mult de - 890Eu⁹, fiind practic de 2 ori mai mare față de cel înregistrat în Republica Moldova.

Toate țările enumerate sunt ușor accesibile pentru emigranți, în virtutea absenței regimurilor de viză, acordurilor interguvernamentale sau datorită cetățeniilor multiple.

În Rusia, salariul mediu brut a fost de 51083ruble sau (646 eu)¹⁰. Alături de Georgia, Kîrgîzstan și Tadjikistan, Republica Moldova se numără printre statele cu cel mai mic nivel al salariului minim în Europa și Asia Centrală¹¹.

Emigrarea din Republica Moldova trebuie privită în strânsă legătură cu problema dezvoltării țării, de stabilitatea și durabilitatea dezvoltării socioeconomice, de eficacitatea politicilor în domeniul ocupării forței de muncă, precum și de oferta reală a locurilor de muncă cu salarii decente.

Un factor determinant al emigrării se referă la calitatea vieții, ce include: venitul, locul de muncă și perspectivele pe care le oferă acesta, ridicarea nivelului de trai al familiei (achiziționarea mărfurilor de consum, procurarea de locuințe, investirea în educația copiilor, mai rar în afaceri). Un efect negativ este separarea familiilor, avându-se în vedere modificarea structurii, dinamicii și funcționalității acesteia. Ca suport al

⁹ Reinis Fischer, www.reinischfischer.com.

¹⁰ Федеральная служба государственной статистики https://www.cbr.ru/statistics/macro_itm/tg/

¹¹ https://www.cbr.ru/statistics/macro_itm/tg/

afirmațiilor poate fi invocată rata scăzută a nașterilor (unei femei din Moldova îi revine 1,7 nașteri), rata înaltă a divorțurilor și faptul că majoritatea emigranților sunt tineri la vârsta fertilității. Un studiu al UNFPA arată că în cazul în care situația prezentă va persista, populația Republicii Moldova va scădea în următorii 50 de ani cu 20% [7].

Migrația contribuie la reducerea posibilităților populației economic active de a susține populația pensionată prin cotizații la fondul social, datorită deficienței în impunerea fiscală a remitențelor etc. Pe lângă implicațiile economice, migrația atrage și consecințe de ordin social. Migrația ilegală, traficul de ființe umane, traumatismul și accidente la locul de muncă, lăsarea copiilor în grija rudelor sau chiar persoanelor străine, imposibilitatea reîntoarcerii în țară din cauza pandemiei COVID 19, lipsa banilor, necunoașterea drepturilor, discriminarea în remunerare sunt problemele principale majore cu care se confruntă actualmente imigranții moldoveni.

Migrația populației apte de muncă, ca fenomen socioeconomic al societății moderne, are două funcții principale: economică, ca o consecință între cererea și oferta forței de muncă datorită diferitelor niveluri de competențe și posibilitatea de a-și folosi competențele în diferite regiuni/zone, sau sociale, cu dorința de a-și satisface nevoile de îmbunătățire a bunăstării materiale, dezvoltarea carierei, educația, îngrijirea sănătății etc.

Plecarea specialiștilor cu înaltă calificare este proces notabil în cadrul migrației forței de muncă din Republica Moldova. Acest proces, cunoscut sub denumirea de “exodul de creiere” duce inevitabil la pierderea capitalului intelectual, ceea ce afectează calitatea pieței muncii, scade potențial profesional și de calificare a forței de muncă din Republica Moldova [8].

Un fenomen și mai grav vizează persoanele care își pierd calificările, angajându-se la munci nepotrivite formației lor. Totodată, putem constata și unele rezultate benefice ale migrației, cum ar fi cel educațional, care se manifestă prin schimbarea gândirii și comportamentului economic al tinerei generații și adaptarea acesteia la noile condiții ale economiei de piață, având o mentalitate schimbată, vor să fie activi, independenți, și-au format o nouă cultură a muncii, doresc să inițieze afaceri și să participe la dezvoltarea societății după modelele pe care le-au văzut peste hotare.

Din perspectiva țărilor de destinație, efectele pe care le produce fenomenul migrației internaționale asupra pieței forței de muncă constau în reducerea dezechilibrelor pe piața muncii, prin acoperirea necesarului de forță de muncă din domeniile care nu reprezintă interes pentru muncitorii autohtoni, chiar și în condițiile unui nivel ridicat al șomajului, sau din cauza lipsei personalului calificat. În cadrul țărilor de origine, migrația poate contribui la eliminarea dezechilibrelor dintre cererea și oferta de muncă, diminuând nivelul șomajului și aducând noi experiențe de muncă, noi idei tehnologice specifice țărilor avansate, concomitent, poate duce și la apariția unui deficit al forței de muncă [9].

Consecințele negative ale fluxurilor migraționale în plan demografic se manifestă prin depopularea țării, și, în special, a localităților rurale. Astfel, efectele migrației au influența asupra populației, și anume: modificarea numărului și structurii populației,

inclusiv după genuri, vârste, educație, profesii, situația în familie după numărul membrilor ei și componență, locul nașterii etc.

Influența migrației asupra reproducerii populației, are loc prin influența asupra indicatorilor natalității și mortalității, intensitatea migrației din sate și orașe duce la schimbarea indicatorilor privind natalitatea, care este în creștere în orașe și în descreștere în sate.

Deci, analiza cu considerare a acestor aspecte este extrem de importantă pentru căutarea soluțiilor menite să schimbe situația existentă de pe piața forței de muncă.

Emigrația forței de muncă se numără printre factorii principali care modelează evoluțiile economice, sociale și politice din Republica Moldova și va rămâne la fel de importantă în viitorul previzibil. În domeniul economic, rolul central al emigrației este demonstrat de faptul că circa 20% din resursele de muncă activează în afara granițelor țării, iar veniturile transferate de muncitorii emigranți echivalează cu circa 20-25% din PIB¹².

Analiza proceselor ce se desfășoară în societate ne demonstrează că Republica Moldova se include tot mai intens în procesul de transnaționalizare prin migrația forței de muncă, care are consecințe atât pozitive, cât și negative asupra calității vieții populației țării. Efectele pozitive provin din faptul că peste 20% din veniturile recepționate de la emigranți sunt economisite în sistemul bancar, fiind o sursă majoră de valută străină, au implicații fundamentale asupra creșterii economice, a balanței de plăți și pieței muncii. Spre exemplu potrivit Băncii Centrale din Federația Rusă, prin sistemele de transfer al banilor, în anul 2018 suma transferurilor bănești de la imigranții internaționali alcătuia 688 mld dolari americani, pe când în anul 2016 au constituit 19,8 mld dolari, inclusiv în Moldova au ajuns 0,69 mld dolari, țara plasându-se pe locul 10 din topul celor 12 țări unde au fost efectuate transferuri prin intermediul Băncii Centrale din Rusia. Pe primul loc se află Uzbekistanul cu 4,63 mld dolari, urmat de Kârgâzstan-2,73, China 2,63, Tadjikistan-2,51 mld dolari. Ultimele țări în această listă se înscriu Georgia și Belarus cu 0,68 și respectiv 0,38 mld dolari americani¹³.

Evident, transferurile sociale reprezintă încă o pondere semnificativă din venitul gospodăriilor. Fluxul mare de migrați moldoveni a dus la o dependență substanțială de remitențe pentru economia Moldovei, care este una dintre cele zece țări din lume dependente de remitențe. În același timp, ponderea celor săraci este de trei ori mai mare în mediul rural (31,6%) comparativ cu cea din regiunile urbane (10,6%). Potrivit Organizației Internaționale a Migrației, aproximativ o pătrime din gospodăriile din Republica Moldova primesc remitențe, pentru aproximativ jumătate dintre acestea remitențele reprezintă unicul venit. Aceste gospodării vor deveni sărace dacă dispar remitențele. În consecință, scăderea remitențelor ar duce, în particular, la o creștere a sărăciei la sate, zone care deja au un nivel scăzut al bunăstării populației.

¹² https://mei.gov.md/sites/default/files/document/attachments/expres_2020-11.pdf

¹³ https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_762534.pdf

Totodată, micșorarea fluxurilor financiare de la cetățenii care muncesc peste hotare ar putea avea grave efecte socioeconomice la nivelul întregii țări¹⁴. Pandemia a afectat practic toate domeniile economice în anul 2020, în consecință PIB a scăzut cu 7%, iar nivelul remitențelor rămâne a fi semnificativ și a crescut, ceea ce sugerează ideea de o mai bună utilizare a canalelor de transfer a remitențelor.

În anul 2020, volumul transferurilor nete de valută în favoarea persoanelor fizice a ajuns la 1.487 mil de dolari, valoare maximă înregistrată în ultimii 6 ani. Recordul absolut a fost înregistrat în 2008, când valoarea remitențelor a atins cifra de 1.660 mil, de dolari. Volumul total al transferurilor bănești în anul 2020, a fost cu 21,6% mai mult comparativ cu perioada similară a anului precedent.

Fig. 2. Structura valutară a transferurilor bănești, 2020

Fig. 3. Primele țări după ponderea transferurilor bănești în favoarea persoanelor fizice din total transferuri, 2020, %

Sursa: BNM, Statistica operațiunilor bancare internaționale. <https://www.bnm.md/ro/content/evolutia-transferurilor-de-mijloace-banesti-din-strainatate-efectuate-favoarea>

Cele mai multe transferuri în 2020 au fost efectuate în euro – 62,1 %, urmate de transferurile în dolari SUA – 35,8% și ruble rusești – 2,1%. Conform provenienței geografice, cei mai mulți bani au venit din UE – o pondere de 46,8 %, din CSI – o pondere de 13,6%, și din restul lumii – o pondere de 39,6 %. Primele țări după proveniența transferurilor bănești în favoarea persoanelor fizice din total transferurilor în anul 2020 în % (Israel - 18,6%, Italia-14,1, Rusia - 13,6%, Germania - 10,5, Marea Britanie - 7,9, etc.) În anul 2020, ponderea transferurilor din Israel, Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord și SUA a constituit 88,2 la sută din totalul pe alte state. Transferurile din aceste douăzeci și una de state (inclusiv din Rusia) reprezintă 93,5 la sută (1 390,66 mil. USD) din totalul transferurilor în Republica Moldova. Efectele diminuării influxurilor financiare din Federația Rusă, au ca rezultat reorientarea treptată a migranților de muncă spre țările din UE. [8]

¹⁴ <https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/presscenter/articles/2020/care-este-impactul-covid-19-asupra-remitenelor-in-republica-mold.html>

În 2020, volumul remitențelor trimise pe căi oficiale a înregistrat o creștere de 264 mil de dolari față de anul precedent. Este cea mai mare creștere a remitențelor din ultimii 12 ani. Ultima dată am avut o creștere anuală mai mare în 2008, când remitențele oficiale au crescut cu 442 mil de dolari într-un singur an [9].

Fig. 3. Volumul transferurilor NETE de valută în favoarea persoanelor fizice, mil. USD

Sursa: www.bnm.md. <https://www.bnm.md/ro/content/evolutia-transferurilor-de-mijloace-banesti-din-strainatate>

Totuși, valoarea remitențelor oficiale nu reprezintă suma totală a banilor trimiși de cetățenii Republicii Moldova acasă. În 2020, aceștia au transferat pe căi oficiale 1.487 mil de dolari, dar au vândut pe piața valutară 2.245 milioane de dolari. Acest fenomen poate fi urmărit an de an, ceea ce ne duce la gândul că suma reală a banilor trimiși acasă este mai aproape de vânzările nete de valută, iar transferurile nete sunt doar o parte din bani trimiși pe căi oficiale.

Volumul real al banilor transmiși de moldoveni acasă este cel puțin egal cu vânzările nete de valută, iar transferurile nete reprezintă doar banii transferați pe căi oficiale. Restul banilor intră în țară prin alte mecanisme, cum ar fi: bani aduși de muncitori când vin acasă, transmiși prin rude și prieteni, sau prin alte căi. Astfel, în ultimii ani, la fiecare 100 milioane de dolari/lunar transferați prin căi oficiale se mai adaugă 60-70 milioane de dolari/lunar bani aduși în țară pe căi neoficiale.

Fig. 4. Corelarea dintre transferurile nete și vânzările nete de valută persoanelor fizice, milioane USD

Sursa: www.bnm.md. <https://www.bnm.md/ro/content/evolutia-transferurilor-de-mijloace-banesti-din-strainatate>

Pe lângă aceste două mecanisme descrise mai sus de aducere a banilor în țară de către moldoveni, în prezent putem deja vorbi și de al treilea mecanism, este vorba despre utilizarea cardurilor bancare, ca mijloc de transfer al banilor de peste hotare în Republica Moldova. Conform datelor oficiale ale BNM, în 2020 tranzacțiile cu cardurile bancare străine în Moldova au fost estimativ de peste 8 miliarde lei. Cea mai mare parte sunt tranzacții ale străinilor în Moldova, însă evoluția acestor tranzacții din 2020 ne duce la ideea că o parte din carduri emise în străinătate sunt utilizate de către concetățenii noștri pentru a transfera bani rudelor din Moldova. Conform datelor BNM, aceste tranzacții cu cardul sunt un mecanism nou de transfer al banilor.

Astfel, putem afirma că volumul total al remitențelor în anul 2020 au fost de 2,4 miliarde de dolari, dintre care 1,5 miliarde au fost remitențele transmise prin căi oficiale, iar 0,9 miliarde prin mecanisme neoficiale și prin utilizarea cardurilor bancare.

Concluzii

În Republica Moldova, situația demografică este ambiguă, care se manifestă prin schimbarea structurii populației pe vârstă – îmbătrânirea ei. Rata îmbătrânirii populației a crescut de la 18,1% în 2015 până la 21,8% în 2020, ceea ce generează o serie de consecințe economice și bugetare, ce influențează negativ asupra formării pieței muncii autohtone. Declinul populației, îmbătrânirea și creșterea proceselor migraționale au redus populația în vârstă aptă de muncă sau capacitatea forței de muncă și, în consecință, au limitat oferta acesteia. Astfel, în ultimii 5 ani, creșterea anuală a populației a fost negativă, iar scăderea medie a populației a fost de aproximativ -1,8% anual, populația în vârstă aptă de muncă pentru perioada 2015-2020 a scăzut cu 11,9 puncte procentuale. Totodată, populația peste vârsta aptă de muncă (65 de ani și peste) a înregistrat un număr de 381,6 mii persoane, fiind în creștere cu 3,3% față de începutul anului 2019. În același timp, a fost înregistrată o creștere a speranței de viață în țară cu 1,6 ani, ceea ce este o evoluție pozitivă, fapt ce va contribui la prelungirea vieții active pe piața muncii, acoperirea deficitului forței de muncă în urma migrației etc.

Fenomenul migrației la muncă peste hotare continuă să prezinte importanță pentru analiză, deoarece amploarea manifestării acestuia influențează decisiv asupra pieței muncii în Republica Moldova. Migrația populației apte de muncă contribuie la denaturarea pieței locale și naționale a muncii, inclusiv la schimbarea structurii de vârstă, precum și a calității acesteia (caracteristicile profesionale ale forței de muncă prin creșterea fluxului populației cu studii superioare și profesionale). Astfel, deficitul tot mai mare de forță de muncă calificată afectează caracteristicile calitative ale pieței forței de muncă prin scăderea potențialului profesional al resurselor de muncă. Migrația forței de muncă are consecințe negative în domeniul socioeconomic, inclusiv în cel financiar și în dezvoltarea regională. La nivel economic creează deficit semnificativ de forță de muncă, induce dependență de oferta de locuri de muncă în străinătate, dependență de remitențe.

Efectele pozitive provin din faptul că peste 20% din veniturile recepționate de la emigranți sunt economisite în sistemul bancar, fiind o sursă majoră de valută străină, au implicații fundamentale asupra creșterii economice, a balanței de plăți și a pieței muncii.

În contextul celor menționate, concluzionăm că procesul de depopulare în zonele rurale, fluxul mare de imigranți, îndeosebi tineri, îmbătrânirea populației, latența crizei demografice, creșterea tensiunii pe piața muncii, scăderea ocupării forței de muncă, precum și agravarea problemelor sociale sunt provocări prioritare și necesită o abordare integrată de soluționare a acestora.

Astfel, se impune, în continuare, promovarea unui sistem de măsuri menite să reducă migrația forței de muncă prin:

- ♦ crearea noilor locuri de muncă, ceea ce ar contribui la reducerea numărului de persoane ce planifică să emigreze, precum și la reîntoarcerea migraților;
- ♦ îmbunătățirea legislației în vigoare în domeniul relațiilor de piață, a muncii, a salarizării, a dialogului social etc.;
- ♦ efectuarea cercetărilor aprofundate complexe în domeniul impactului migrației asupra dezvoltării demo-socio-economice și culturale, atât la nivel național, cât și local.

În caz contrar, profunzimea emigrației își va lăsa amprente ei și în următoarele decenii, riscăm să devenim o țară în vid, riscăm să devenim o zonă de migrație pentru alte popoare.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Paladi Gh., Dondiu Iu. Factorii determinanți ai proceselor demografice în Republica Moldova, Conferința internațională științifico – practică “Creșterea economică în condițiile globalizării”. INCE, Chișinău, 2015, p.16.
2. Gagauz O. Tendințele principale în evoluția populației Republicii Moldova: Un semnal de alarmă pentru autoritățile publice, Conferința internațională științifico – practică, “Creșterea economică în condițiile globalizării”. INCE, Chișinău, 2015, p.9.
3. Biroul Național de Statistică, Forța de muncă în Republica Moldova: ocuparea și șomajul în anul 2020.
4. Biroul Național de Statistică, [www. Statistica.md](http://www.Statistica.md). Ancheta Forței de Muncă, Chișinău, 2020.
5. Strategia națională privind ocuparea forței de muncă pentru anii 2017-2021. Hotărârea Guvernului 1473 din 30.12.2016, p. 34.
6. Pantea Larisa. Managementul pieței muncii a Republicii Moldova în contextul integrării în uniunea europeană, Teza de doctor, Chișinău 2017, p. 92-93.
7. Eftodi Ion. Moldova de ieri, Moldova de azi, Moldova de mâine. Școala secolului XXI în condițiile creșterii migrației tinerilor peste hotare. Chișinău 2013, p.64-65.
8. Савельева Г., Захаров С. Trends in the current economic environment. București, PRO Universitaria 2019, p.248.
9. Victor Moraru. Migrația în contextual globalizării în: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, 2018, nr.1, p 22-23.
10. BNM, Statistica operațiunilor bancare internaționale. www.bnm.md.<https://www.bnm.md/ro/content/evolutia-transferurilor-de-mijloace-banesti-din-strainatate-efectuate> .
11. Veaceslav Ioniță. <https://ionita.md/2021/01/26/in-2020-remitentele-primite-pe-cai-oficiale>.